

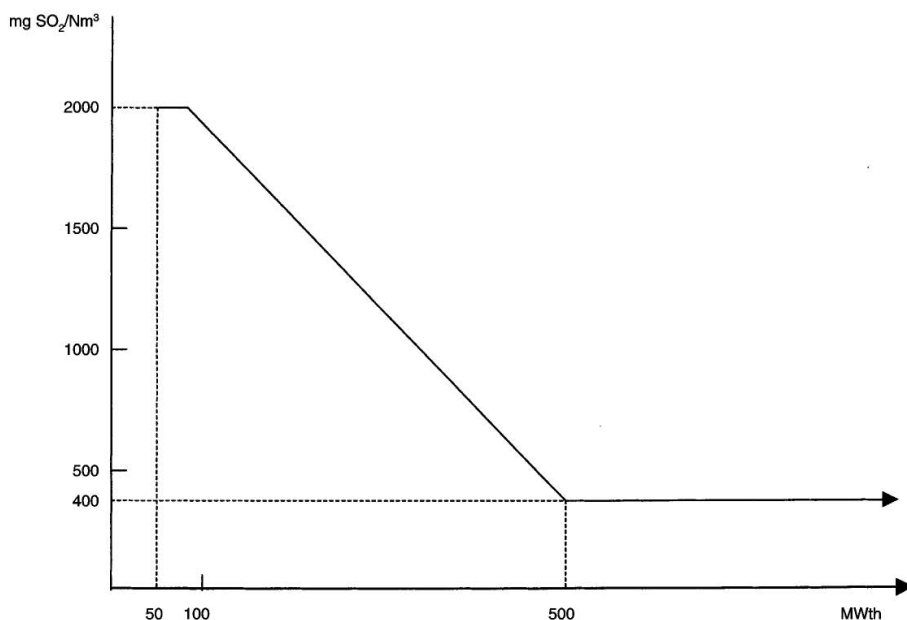
**УРЕДБА О ГРАНИЧНИМ ВРЕДНОСТИМА ЕМИСИЈА ЗАГАЂУЈУЋИХ МАТЕРИЈА
У ВАЗДУХ ИЗ ПОСТРОЈЕЊА ЗА САГОРЕВАЊЕ**
(“Службени гласник РС” број 6 од 28.1.2016. године)

Значење израза

- отпадни гасови јесу гасови испуштени у ваздух који садрже загађујуће материје у чврстом, течном или гасовитом стању. Запремински проток отпадног гаса изражава се у m^3/h при нормалним условима (температури 273,15 K и на притиску 101,3 kPa), у сувом гасу (након корекције на садржај водене паре од 0%, у даљем тексту: нормални m^3/h);
- гранична вредност емисије (ГВЕ) је највећа дозвољена количина загађујуће материје садржана у отпадним гасовима која може бити емитована у ваздух из постројења за сагоревање у одређеном периоду. Изражава се као маса загађујуће материје (масена концентрација) која се налази у 1 m^3 сувог отпадног гаса, при нормалним условима (температури 273,15 K и на притиску 101,3 kPa) изражена у $\text{mg}/\text{нормални m}^3$, под условом да је запремински удео кисеоника у отпадном гасу код великих постројења 3% у случају течних и гасовитих горива, 6% у случају чврстих горива.

ГРАНИЧНЕ ВРЕДНОСТИ ЕМИСИЈА ЗА СУМПОР ДИОКСИД (SO_2), ОКСИДЕ АЗОТА NO_x (ИЗРАЖЕНЕ КАО NO_2), ПРАШКАСТЕ МАТЕРИЈЕ И УГЉЕН МОНОКСИД (CO) ЗА СТАРА ВЕЛИКА ПОСТРОЈЕЊА ЗА САГОРЕВАЊЕ

Граничне вредности емисија за сумпор диоксид изражене у $\text{mg}/\text{нормални m}^3$ (удео O_2 6%) које се примењују на стара постројења, дате су на графикону:

Напомена: Ако се напред наведене граничне вредности емисија не могу постићи због карактеристика горива, мора се постићи степен одсумпоравања од најмање 60% у постројењима са топлотном снагом од 100 MWth или мањом, 75% за постројења са топлотном снагом већом од 100 MWth и мањом или једнаком 300 MWth и 90% за постројења са топлотном снагом већом од 300 MWth . За постројења са топлотном снагом већом од 500 MWth мора се постићи степен одсумпоравања од најмање 94%.

Граничне вредности емисија за оксиде азота изражене у mg/нормални m³ (удеоO₂ 6% за чврста горива, 3% за течна и гасовита горива) које се примењују на стара постројења, дате су у следећој табели:

Врста горива	Гранична вредност емисије (mg/нормални m ³)
Чврста горива ⁽¹⁾ :	
50 до 500 MWth	600
> 500 MWth	500
Од 1. јануара 2018. године	
50 до 500 MWth	600
> 500 MWth	200
Течна горива	
50 до 500 MWth	450
> 500 MWth	400
Гасовита горива	
50 до 500 MWth	300
> 500 MWth	200

(1) Од 1. јануара 2018. године, на постројења која неће радити више од 1500 часова годишње (у петогодишњем просеку), примењује се гранична вредност емисије од 450 mg/нормални m³.

Граничне вредности емисија за прашкасте материје изражене у mg/нормални m³ (удео O₂ 6% за чврста горива, 3% за течна и гасовита горива) које се примењују на стара постројења, дате су у следећој табели:

Врста горива	Топлотна снага (MWth)	Гранична вредност емисије (mg/нормални m ³)
Чврсто	≥ 500 < 500	50 ⁽²⁾ 100
Течно ⁽¹⁾	Сва постројења	50
Гасовито	Сва постројења	5 (по правилу) 10 (за гас из високе пећи) 50 (за гас настао у индустрији челика а који се може користити на другом месту)

(1) Гранична вредност емисије од 100 mg/нормални m³ може се применити на постројења за сагоревање улазне топлотне снаге мање од 500 MWth ако користе течна гориво са уделом пепела већим од 0,06%.

(2) Гранична вредност емисије од 100 mg/нормални m³ може се применити на постројења за сагоревање улазне топлотне снаге једнаке или веће од 500 MWth која сагоревају чврсто гориво чија је топлотна моћ мања од 5800 kJ/kg (нето калоријска вредност), садржај воде већи од 45 масених %, укупни масени удео воде и пепела већи од 60% и удео калцијум оксида (CaO) већи од 10%.

ГРАНИЧНЕ ВРЕДНОСТИ ЕМИСИЈА ЗА СУМПОР ДИОКСИД (SO₂), ОКСИДЕ АЗОТА NO_x (ИЗРАЖЕНЕ КАО NO₂), ПРАШКАСТЕ МАТЕРИЈЕ И УГЉЕН МОНОКСИД (CO) ЗА НОВА ВЕЛИКА ПОСТРОЈЕЊА ЗА САГОРЕВАЊЕ

Граничне вредности емисија за сумпор диоксид изражене у mg/нормални m³ које се примењују на постројења за сагоревање која користе чврста или течна горива, осим гасних турбина и гасних мотора, дате су у следећој табели:

Укупна топлотна снага (MWth)	Угаљ и лигнит и друга чврста горива	Биомаса	Тресет	Течна горива
50-100	400	200	300	350
100-300	200	200	300 250 у случају сагоревања у флуидизованом слоју	200
> 300	150 200 у случају сагоревања у циркулационом флуидизованом слоју или флуидизованом слоју под притиском	150	150 200 у случају сагоревања у флуидизованом слоју	150

Граничне вредности емисија за оксиде азота изражене у mg/нормални m³ које се примењују на постројења за сагоревање која користе чврста или течна горива, осим гасних турбина и гасних мотора, дате су у следећој табели:

Укупна топлотна снага (MWth)	Угаљ и лигнит и друга чврста горива	Биомаса и тресет	Течна горива
50-100	300 400 у случају сагоревања спрашеног лигнита	250	300
100-300	200	200	150
> 300	150 200 у случају сагоревања спрашеног лигнита	150	100

Граничне вредности емисија за прашкасте материје изражене у mg/нормални m³ које се примењују на постројења за сагоревање која користе чврста или течна горива, осим гасних турбина и гасних мотора, дате су у следећој табели:

Укупна топлотна снага (MWth)	Гранична вредност емисије (mg/нормални m ³)
50-300	20
> 300	10 20 за биомасу и тресет

УРЕДБА О МЕРЕЊИМА ЕМИСИЈА ЗАГАЂУЈУЋИХ МАТЕРИЈА У ВАЗДУХ ИЗ СТАЦИОНАРНИХ ИЗВОРА ЗАГАЂИВАЊА

Прерачунавање масених концентрација загађујућих материја у влажним отпадним гасовима на суве врши се према следећој једначини:

$$C_s = C_v \cdot \frac{100}{100 - \%H_2O}$$

где је:

C_s - масена концентрација у сувим отпадним гасовима у $mg/normalni\ m^3$,

C_v - масена концентрација у влажним отпадним гасовима у $mg/normalni\ m^3$,

$\%H_2O$ - садржај влаге у отпадним гасовима у %;

Прерачунавање измерених масених концентрација на нормалне услове се врши према

$$C_n \left[\frac{mg}{Nm^3} \right] = C_{izm} \left[\frac{mg}{m^3} \right] \frac{101,3}{p[kPa]} \frac{T[K]}{273,15},$$

где је:

C_n - масена концентрација при нормалним условима у mg/Nm^3 ,

C_{izm} - масена концентрација при реалним условима у mg/m^3 ,

p - апсолутни притисак у емитеру у kPa ,

T - апсолутна температура у K .

3) Прерачунавање на референтни удео кисеоника

3.1) Прерачунавање масених концентрација на референтни удео кисеоника у отпадном гасу врши се према следећој једначини:

$$C_{ref} = \frac{21 - O_{2_{izm}}}{21 - O_{2_{ref}}} \cdot C_{izm}$$

где је:

C_{ref} - масена концентрација сведена на референтни удео кисеоника у $mg/normalni\ m^3$,

C_{izm} - измерена масена концентрација у $mg/normalni\ m^3$,

$O_{2_{izm}}$ - измерени удео кисеоника у %,

$O_{2_{ref}}$ - референтни удео кисеоника у отпадном гасу у %.

3.2) Прерачунавање запремине на референтни удео кисеоника у отпадном гасу врши се према следећој једначини:

$$V_{gref} = \frac{21 - O_{2_{izm}}}{21 - O_{2_{ref}}} \cdot V_{izm}$$

где је:

V_{gref} - запремина сведена на референтни удео кисеоника у m^3 ,

V_{izm} - измерена запремина у m^3 ,

$O_{2_{izm}}$ - измерени удео кисеоника у %,

$O_{2_{ref}}$ - референтни удео кисеоника у отпадном гасу у %;

4) Прерачунавање концентрације из (ppm) у (mg/m^3)

Прерачунавање измерених вредности из (ppm) у ($mg/normalni\ m^3$) врши се према следећој једначини:

$$C_m = C_v \cdot \frac{M}{V_0}$$

где је:

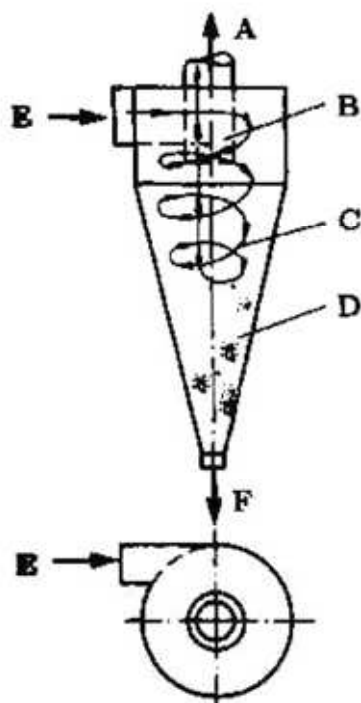
C_m - масена концентрација у $mg/normalni\ m^3$,

C_v - измерен запремински удео у ppm,

M - моларна маса у g/mol ,

$V_0 = 22,4\ dm^3/mol$ - моларна запремина која представља запремину коју заузима 1 мол идеалног гаса при нормалним условима (на температури од $273,15\ K = 0^\circ\ C$ и под притиском од $101,3\ kPa$);

Ciklonski separatori prašine

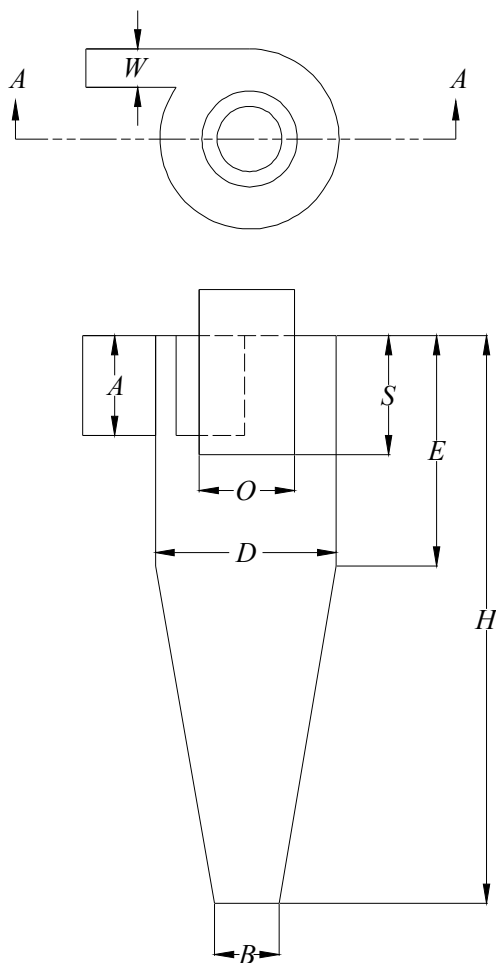
- A - isticanje prečišćenog dimnog gasa
- B - središnja izlazna cev
- C - strujnice
- D - levak
- E - uticanje dimnog gasa
- F - izdvajanje čestica prašine

Slika 1 Ciklonski separator za izdvajanje čestica prašine

Dvofazno strujanje vazduha i čvrstih čestica različitih veličina i oblika kroz spojne cevovode, a posebno u okviru ciklonskih separatora, izuzetno je složeno. Oblik dvofaznog strujanja je određen nizom parametara i mehanizama, kao što su koncentracija čestica, međufazno trenje između gasne i čvrste faze, trenje na zidovima strujnih kanala, brzina vazduha. Strujanje u ciklonima je zavojno sa izraženim klizanjem između gasa i čestica i povratnim vrtložnim strujanjem u osi ciklona. Osnovne dimenzije ciklonskog separatora, od kojih zavisi efikasnost izdvajanja čestica i gasodinamički otpor su označene na slici 2. Preporuke za izbor dimenzija ciklona su date u Tabeli 1, zavisno od namene. Pri korišćenju podataka iz Tabele 1, polazi se od zadatog zapreminskog protoka gasa $\dot{V}$. Zapreminski protok se deli sa vrednošću iz poslednje kolone Tabele 1, određuje se kvadratni koren i dobija se prečnik ciklona D. Sve druge dimenzije ciklona u Tabeli 1 su date u odnosu na prečnik D. Pad pritiska u ciklonu se određuje u odnosu na koeficijent lokalnog otpora ζ (pretposlednja kolona u Tabeli 1)

$$\Delta p = \zeta \frac{\rho_G u_1^2}{2} \quad (1)$$

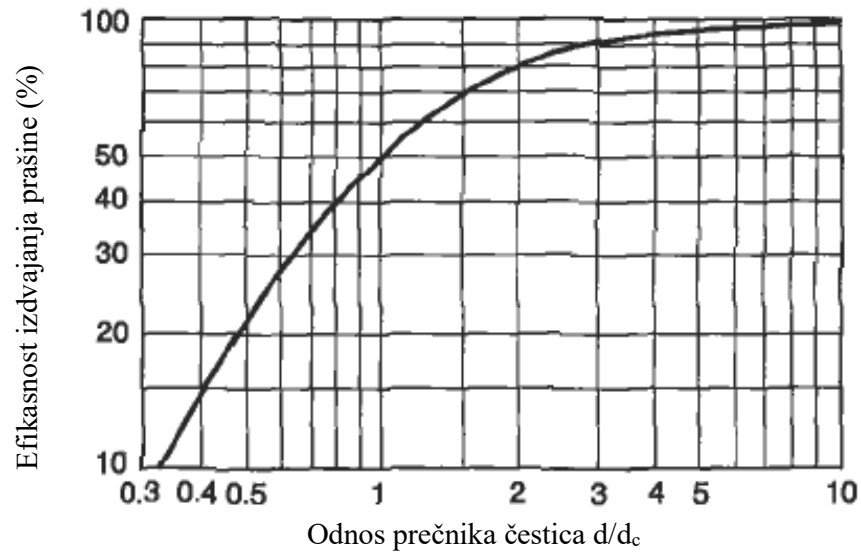
gde je ρ_G gustina gasa i u_1 je brzina gasa na ulazu u ciklon.

Slika 2 Osnovne dimenzije vertikalnog ciklonskog separatora.

Standardne dimenzije separatora sa slike

Režim rada	D	A/D	W/D	O/D	S/D	E/D	H/D	B/D	ζ	$\dot{V}/D^2$ (m/s)
Visoka efikasnost	1	0.5	0.2	0.5	0.5	1.5	4.0	0.375	5.4	1.53
Visoka efikasnost	1	0.44	0.21	0.4	0.5	1.4	3.9	0.4	9.2	1.37
Opšte namene	1	0.5	0.25	0.5	0.625	2.0	4.0	0.25	8.0	1.91
Opšte namene	1	0.5	0.25	0.5	0.6	1.75	3.75	0.4	7.6	1.86
Velikog kapaciteta	1	0.75	0.375	0.75	0.875	1.5	4.0	0.375	7.2	4.58
Velikog kapaciteta	1	0.8	0.35	0.75	0.85	1.7	3.7	0.4	7.0	3.47

Slika 3 Efikasnost izdvajanja prašine u zavisnosti od odnosa stvarnog prečnika čestica i prečnika d_c pri kome se izdvaja 50% čestica

$$d_c = \sqrt{\frac{9\mu W}{2\pi\rho_p u_1 N}} \quad (2)$$

gde je μ dinamička viskoznost gasa, W je širina ulaznog kanala u ciklonski separator (slika 2), ρ_p je gustina čestica, u_1 je brzina gasa na ulazu u ciklon, a N je broj okretaja vazdušnog delića u ciklonu i određuje se prema

$$N = \frac{\pi}{A} [2(H - E) - E] \quad (3)$$

Parametri A , H i E označavaju dimenzije prema slici 2.

Proračun pada pritiska pri strujanju smeše gasa i čestica

Koeficijent trenja pri strujanju mešavine vazduha i prašine određuje se prema

$$f_m = f_v (1 + m^*)^{0,3} \quad (4)$$

gde je f_v koeficijent trenja pri strujanju samo vazduha, a sa m^* je označen maseni odnos između faza, koji se određuje prema

$$m^* = \alpha_\varepsilon \rho_\varepsilon / [(1 - \alpha_\varepsilon) \rho_v] \quad (5)$$

U jednačini (5) sa α_ε je označen zapreminski udeo čestica u mešavini sa gasnom fazom, a gustina čestica je obeležena sa ρ_ε . Koeficijent trenja pri jednofaznom strujanju vazduha je određen obrascem Altšula

$$f_v = \frac{0,1}{4} \left(1,46 \frac{\delta}{D_h} + \frac{100}{\text{Re}_v} \right)^{0,25} \quad (6)$$

gde je odnos hrapavosti i hidrauličkog prečnika označen sa δ/D_h , a Reynoldsov broj je određen prema

$$\text{Re}_v = \frac{u_v D_h}{\nu_v} \quad (7)$$

Pri izotermnom strujanju i umerenim promenama pritiska i gustine gasa, promena pritiska između dva preseka u pravolinijskom strujnom kanalu konstantnog poprečnog preseka se može odrediti sledećim izrazom

$$p_1 - p_2 = 4 f_m \frac{L}{D} \frac{G_v^2}{2 \rho_v} + \rho_m H g \quad (8)$$

gde je f_m koeficijent trenja, L je dužina cevi, D je prečnik cevi, ρ_v je gustina gasa, G_v je maseni fluks gasa (proizvod gustine i brzine gasa $G_v = \rho_v u_v$), H je porast visine od preseka 1 do preseka 2, ubrzanje Zemljine teže je označeno sa g , a gustina mešavine vazduha i prašine se određuje prema

$$\rho_m = (1 - \alpha_\varepsilon) \rho_v + \alpha_\varepsilon \rho_\varepsilon \quad (9)$$

U slučaju većih promena pritiska, kada do izražaja dolazi kompresibilnost gasa, integracijom izraza za diferencijalnu promenu pritiska se dobija

$$1 - \frac{p_2^2}{p_1^2} = 4 f_m \frac{L}{D} G_v^2 \frac{RT}{p_1^2} + (1 + m^*) 2 G_v^2 \frac{R_v T}{p_1^2} \ln \frac{p_1}{p_2} + (1 + m^*) 2 \bar{p}^2 \frac{g H}{R_v T p_1^2} \quad (10)$$

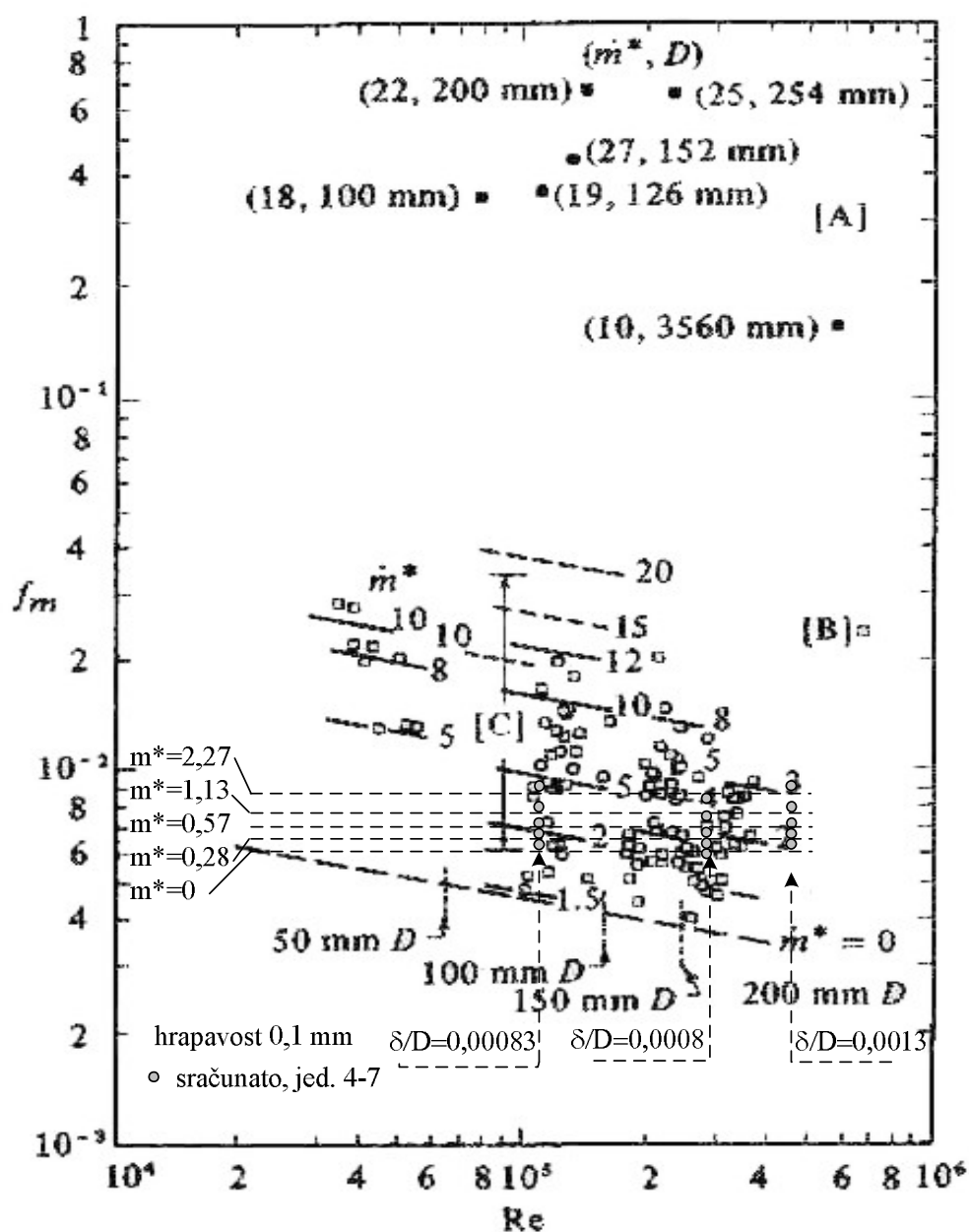
gde je $\bar{p} = (p_1 + p_2) / 2$, indeks 1 označava parametre na ulazu, a 2 na izlazu iz strujnog kanala.

Lokalni otpori na mestima spajanja pojedinih deonica cevovoda se mogu proceniti izrazom za homogeno strujanje prašine i vazduha

$$\Delta p_l = \zeta \frac{G_m^2}{2 \rho_m} \quad (11)$$

gde je sa ζ označen koeficijent lokalnog otpora, a G_m je maseni fluks mešavine ($G_m = \rho_m u_v$).

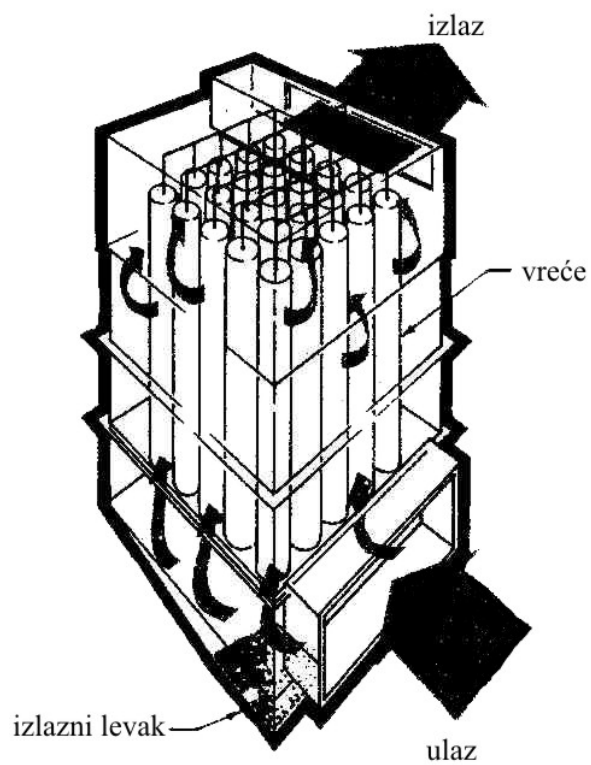
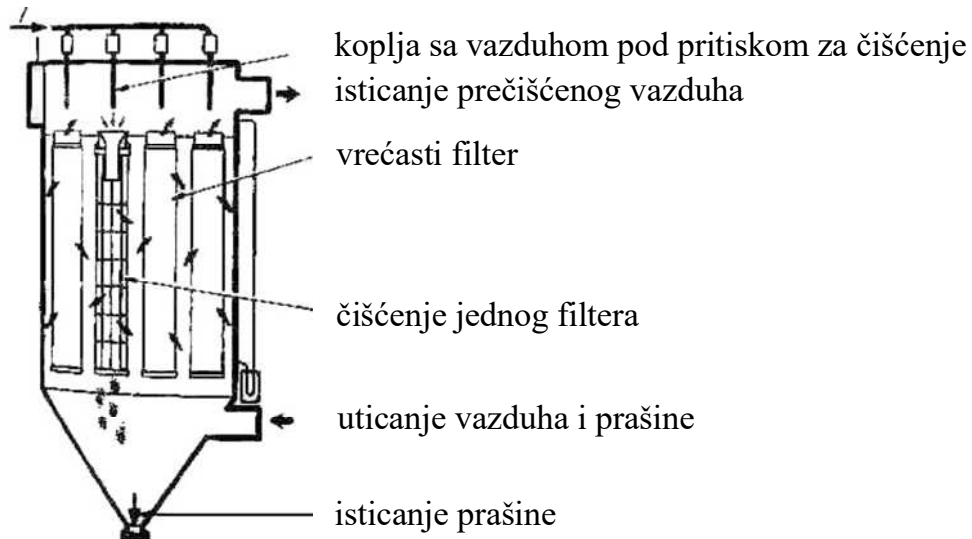

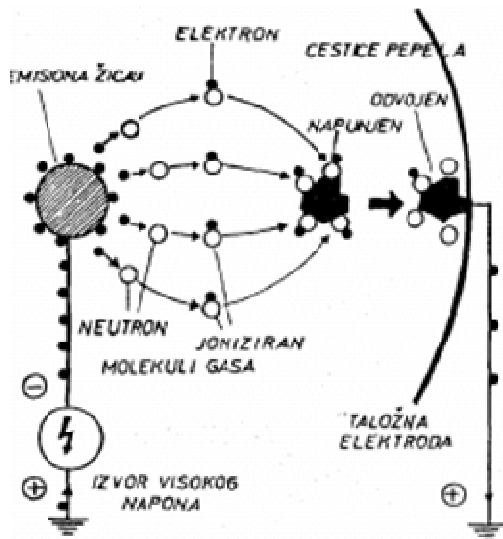
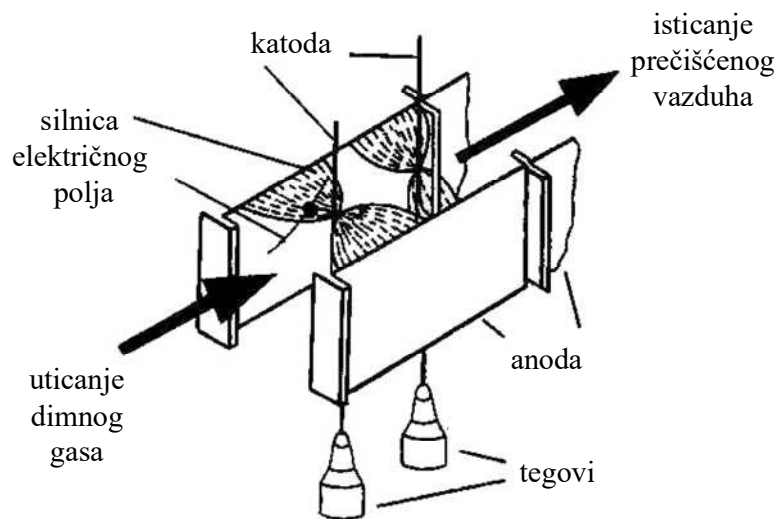
Slika 4 Eksperimentalne i sračunate (jed. od 4 do 7) vrednosti Fanning-ovog koeficijenta trenja na zidu pri strujanju smeše vazduha i čestica ugljene prašine; (maseni odnos faza m^* prema jed. 5, D je prečnik cevi, δ/D je relativna hrapavost zida, sa A, B i C su obeleženi različiti izvori eksperimentalnih podataka).

Separator sa vrećastim filteirima

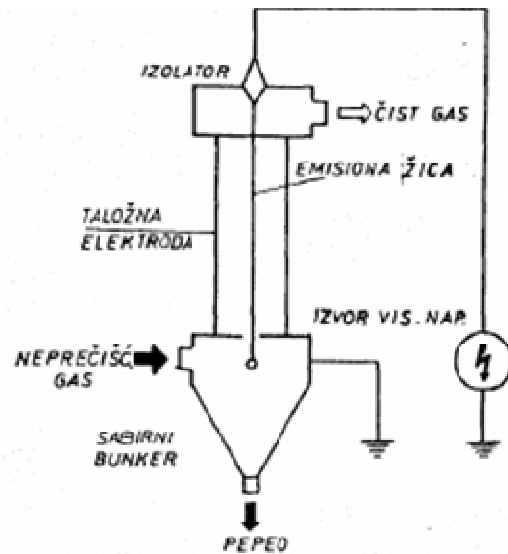
vazduh pod pritiskom

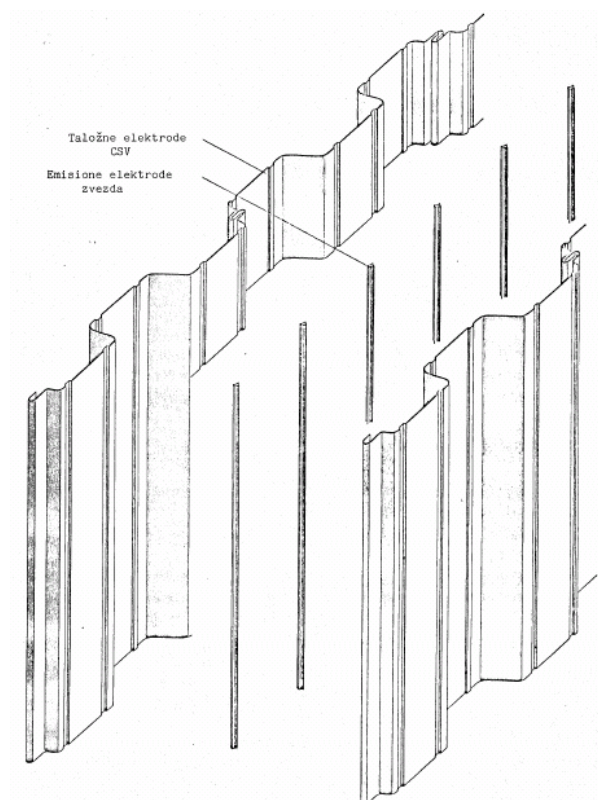
Elektrofilteri

Uprošćen prikaz
procesa odvajanja

Šematski prikaz
osnovnog oblika el. filtra

Efikasnost elektrofiltera

$$f = 1 - \exp(-0,2k\omega)$$

gde je ω migraciona brzina kretanja naelektrisanih čestica od katode ka anodi (8-20 cm/s)

$$k = A_{El} / \dot{V}_{dg}$$